

Vergaderjaar 2019–2020

**35 350 X**

**Wijziging van de begrotingsstaten van het  
Ministerie van Defensie (X) voor het jaar 2019  
(wijziging samenhangende met de Najaarsnota)**

**Nr. 3**

**VERSLAG HOUDENDE EEN LIJST VAN VRAGEN EN  
ANTWOORDEN**

Vastgesteld 18 december 2019

De vaste commissie voor Defensie, belast met het voorbereidend onderzoek van dit voorstel van wet, heeft de eer verslag uit te brengen in de vorm van een lijst van vragen met de daarop gegeven antwoorden.

De vragen zijn op 5 december 2019 voorgelegd aan de Minister van Defensie. Bij brief van 12 december 2019 zijn ze door de Minister van Defensie beantwoord.

Met de vaststelling van het verslag acht de commissie de openbare behandeling van het wetsvoorstel voldoende voorbereid.

De voorzitter van de commissie,  
Aukje de Vries

De griffier van de commissie,  
De Lange

**1**

**Hoe verhoudt de begrotingswijziging zich met het feit dat steeds meer Nederlanders slachtoffer worden van islamitisch geweld, zoals o.a. de gruwelijke aanvallen op Nederlandse kinderen door barbaren met een islamitische achtergrond? Bewijst deze toename dat uw beleid faliekant faalt en er sprake is van grove taakverwaarlozing? Zo nee, waarom niet?**

**2**

**Hoe verhoudt de begrotingswijziging zich met het feit dat steeds meer Nederlanders slachtoffer worden van drugscriminelen, zoals o.a. de verschrikkelijke vergismorden? Bewijst deze toename dat uw beleid faliekant faalt en er sprake is van grove taakverwaarlozing? Zo nee, waarom niet?**

**3**

**Hoe verhoudt de begrotingswijziging zich met het feit dat niet de politie, maar criminelen steeds vaker de dienst uitmaken op straat? Bewijst deze ontwikkeling dat uw beleid faliekant faalt en er sprake is van grove taakverwaarlozing? Zo nee, waarom niet?**

Ik zie geen relatie tussen de begrotingswijziging en de door u geschetste zaken.

**4**

**Hoe verhoudt de begrotingswijziging zich met het feit dat Defensie wekelijks – de afgelopen tijd welhaast dagelijks – negatief in het nieuws komt vanwege verschrikkelijke wanordelijkheden, zoals o.a. chroom-6, CARC, PX10, burnpits, hitte-letsels, bliksemletsel, sabotage, onveilig munitiebeheer, kledingtekort en vreselijke gewelds- en misbruikincidenten? Bewijzen deze wanordelijkheden dat uw beleid faliekant faalt en er sprake is van grove taakverwaarlozing? Zo nee, waarom niet?**

Defensie geeft de komende jaren prioriteit aan zaken die te maken hebben met het verder realiseren van een veilige werkomgeving voor ons personeel. De focus ligt hierbij op het creëren van de randvoorwaarden om een professionele taakuitvoering voor iedereen mogelijk te maken.

**5**

**Kunt u aangeven of, en zo ja in welke mate, mutaties verband houden met Europese defensiesamenwerkingsverbanden? Kunt u daarbij ook aangeven waaruit deze Europese defensiesamenwerkingsverbanden bestaan, welke budgettaire en beleidsmatige gevolgen deze teweegbrengen en welke redenen hieraan ten grondslag lagen? Zo nee, waarom niet?**

De mutaties in de tweede suppletore begroting houden geen verband met Europese defensiesamenwerkingsverbanden. Er bestaan veel verschillende Europese en bilaterale defensiesamenwerkingsverbanden. Zo zijn er samenwerkingsverbanden in Europees verband zoals de Northern Group, het European Intervention Initiative (EI2) en de Joint Expeditionary Force (JEF), en in EU-verband, zoals het Europees Defensie Agentschap (EDA), Permanent gestructureerde samenwerking (PESCO) en de EU Battlegroup. Bilateraal werkt het Ministerie van Defensie nauw samen met tal van strategische partners en landen op talloze gebieden. Daarnaast bestaan er veel internationale materieelsamenwerkingsprojecten en oefeningen. Het gaat om een groot aantal verschillende soorten samenwerkingsverbanden, die niet allemaal apart in de administratie worden bijgehouden. Het is daarom niet mogelijk te specificeren hoeveel deze in totaal of per verband kosten.

**6**

**Kunt u aangeven of, en zo ja in welke mate, mutaties verband houden met buitenlandse missies, zoals o.a. de zandbakmissie in**

**schurkenstaat Tsjaad? Kunt u daarbij ook aangeven waaruit deze buitenlandse missies bestaan, welke budgettaire en beleidsmatige gevolgen deze teweegbrengen en welke redenen hieraan ten grondslag lagen? Zo nee, waarom niet?**

**37**

**Kunt u uiteenzetten waarom de post geheime uitgaven die aan missies zijn gerelateerd zo plotseling € 8 miljoen euro hoger uitviel dan vorig jaar begroot? Waaraan is dat precies besteed? Waarom is daarvan € 7,9 miljoen euro gebruikt uit de post crisisbeheersingsoperaties? Waaruit is het overige geld gebruikt?**

In artikel 1 van de Defensiebegroting wordt onder andere het Budget Internationale Veiligheid (BIV) voor internationale inzet verantwoord. De 2e suppletoire begrotingsmutaties zijn niet-beleidsmatig en betreffen voornamelijk de stijging van het budget met € 5,0 miljoen als gevolg van de doorwerking van meer ontvangsten van de Verenigde Naties (VN) die Nederland door deelname aan VN-missies ontvangt en een daling van € 7,9 miljoen als gevolg van een overheveling naar artikel 11 in verband met de aan missies gerelateerde geheime uitgaven van de MIVD. Op de besteding van middelen van de MIVD kan ik niet ingaan.

**7**

**Kunt u aangeven of, en zo ja in welke mate, mutaties verband houden met de aanschaf en instandhouding van materiaal met (mogelijke) gezondheidsgevaaren? Kunt u ook aangeven waaruit dit materiaal bestaat, welke (mogelijke) gezondheidsgevaaren dit zijn en welke redenen ten grondslag lagen aan de aanschaf en instandhouding van dit materiaal? Zo nee, waarom niet?**

Bij de aanschaf van materieel speelt de veiligheid van ons personeel een essentiële rol. Defensie maakt in financiële zin geen onderscheid tussen materiaal met mogelijke gezondheidsgevaaren en materiaal zonder gezondheidsgevaaren, zodat niet is aan te geven of en in welke mate dit deel uitmaakt van de mutaties.

**8**

**Kunt u aangeven of, en zo ja in welke mate, mutaties verband houden met diversiteitsmaatregelen? Kunt u daarbij ook aangeven waaruit deze diversiteitsmaatregelen bestaan, welke budgettaire en beleidsmatige gevolgen deze teweegbrengen en welke redenen hieraan ten grondslag lagen? Zo nee, waarom niet?**

**9**

**Kunt u aangeven of, en zo ja in welke mate, mutaties verband houden met milieu en klimaatmaatregelen, zoals o.a. Urgenda en de stikstofuitspraak? Kunt u daarbij ook aangeven waaruit deze milieu en klimaatmaatregelen bestaan, welke budgettaire en beleidsmatige gevolgen deze teweegbrengen en welke redenen hieraan ten grondslag lagen? Zo nee, waarom niet?**

Er zijn geen mutaties die specifiek betrekking hebben op diversiteits-, milieu of klimaatmaatregelen.

**10**

**Kunt u, naar aanleiding van de vermelding in de memorie van toelichting «De belangrijkste mutaties worden in onderstaande tabellen weergegeven en daarna toegelicht. Voor een gedetailleerdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting», een gedetailleerdere toelichting en cijfermatige onderbouwing geven van elke mutatie, nu Defensie uitpuilt in wanordelijkheden en een doofpotcultuur? Kunt u daarbij ook aangeven waaruit elke mutatie bestaat, welke budgettaire en beleidsmatige gevolgen**

**deze teweegbrengen en welke redenen hieraan ten grondslag liggen? Zo nee, waarom niet?**

Voor de verantwoording in begrotingen, suppletoire wetten, de Slotwet en het jaarverslag hanteert Defensie de Rijksbegrotingsvoorschriften. Defensie licht alle mutaties op alle beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen toe, als deze onder de toelichtingsverplichting van de Rijksbegrotingsvoorschriften vallen.

**11**

**Kunt u uiteenzetten of er sprake is van onderrealisatie en hoeveel?**

Defensie verwachtte ten tijde van de opstelling van de 2e suppletoire begroting geen onderrealisatie bij de artikelen 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10 en 11. Het is echter altijd mogelijk dat na de 2e suppletoire begroting blijkt dat per artikel iets meer of minder zal worden uitgegeven. Als Defensie verwacht meer uit te geven, zult u daarover worden geïnformeerd in de veegbrief die voor het kerstreces aan uw Kamer wordt aangeboden. Bij artikel 1 was de verwachting dat de vrije ruimte binnen het budget voor Crisisbeheersingsoperaties uitkomt op ongeveer € 60 miljoen. Dit zal bij de Slotwet worden verwerkt ten behoeve van de besluitvorming in het voorjaar over de eindejaarsmarge binnen de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). Bij artikel 6 is het budget gelijkgetrokken aan de verwachte realisatie met een kasschuif van € 300 miljoen en de toevoeging van € 100 miljoen aan de andere beleidsartikelen. Als gevolg van onder meer latere facturatie dan ten tijde van de 2e suppletoire begroting werd verwacht is het mogelijk dat zich enige verdere onderrealisatie voordoet. Als dat het geval is, zal het niet gerealiseerde budget via de ongelimiteerde eindejaarsmarge worden toegevoegd aan het budget voor 2020.

**12**

**Waarom is gekozen voor een incidentele oplossing voor het dekken van de toegenomen exploitatiekosten, gelet op het structurele karakter van de problematiek?**

**13**

**Wat zijn de oorzaken en gevolgen van de € 100 miljoen extra onderuitputting op de materieelinvesteringen ten opzichte van de begroting 2020?**

**14**

**Is het mogelijk dat later besloten wordt deze onttrokken € 100 miljoen niet of niet volledig terug te brengen naar het investeringsbudget? Of is al besloten dat het teruggaat?**

**15**

**Wat is uw plan om om te gaan met de oplopende kosten instandhouding en achterstanden bij het aanvullen van voorraden? Hebt u daarvoor een structurele bijdrage voorzien? Zo ja, waar is die ondergebracht?**

**16**

**Hoe beoordeelt u de € 100 miljoen aan onderrealisatie bij de investeringen, in relatie tot de € 300 miljoen, die bij de begroting voor 2020 al van 2019 doorgeschoven is naar latere jaren?**

**Waarom gaat u niet in op oorzaken en gevolgen en of er bovenop de € 400 miljoen tot nu toe nog meer onderrealisatie wordt verwacht?**

**17**

**Is het mogelijk dat bij 1e suppletoire begroting 2020 besloten wordt dat de nu aan het investeringsbudget onttrokken € 100 miljoen niet of niet volledig zal teruggaan naar het investeringsbudget, of is reeds besloten dat het teruggaat?**

**18**

**Uit welke budgetten zal de onttrokken € 100 miljoen de komende jaren weer worden toegevoegd aan de investeringsmiddelen, aangezien de problematiek van oplopende instandhoudingskosten en het aanvullen van voorraden mogelijk ook de komende jaren nog zal bestaan?**

**19**

**Hoe denkt u de komende jaren om te gaan met de oplopende kosten voor instandhouding en de achterstanden bij het aanvullen van voorraden, aangezien hiervoor in de 2e suppletoire begroting alleen incidenteel geld wordt vrijgemaakt?**

Nu de logistieke keten blijkt geeft van herstel, stijgen de uitgaven voor instandhouding en gereedstelling. Daarom is € 100 miljoen in 2019 onttrokken aan de beperkte onderrealisatie bij het investeringsartikel en toegevoegd aan de artikelen 2, 3, 4, 7, 8. Dit heeft geen directe consequenties voor de uitvoering van het investeringsprogramma in 2019. Om de uitvoering van het investeringsprogramma op de lange termijn niet in gevaar te brengen zullen deze middelen in principe de komende jaren weer worden toegevoegd aan de investeringsmiddelen, in beginsel uit dezelfde artikelen als waaraan het is toegevoegd. Over de precieze invulling hiervan zal bij de 1e suppletoire begroting 2020 worden besloten. Het gaat hierbij dan ook niet om een kasschuif zoals bedoeld in vraag 16.

In hoeverre het tekort bij de instandhouding en gereedstelling structureel is wordt op dit moment onderzocht. Het volledige investeringsbudget is belegd met concrete projecten en de verplichtingenstand stijgt nog steeds waardoor er geen sprake is van een structurele ruimte binnen de investeringen. Daarom is niet gekozen voor een structurele overheveling van investerings- naar instandhoudings- en gereedstellingsbudget.

Defensie dimensioneert haar inzetvoorraden conform het huidige Beleidskader Inzetvoorraden op de Tweede Hoofdtak. Voor aanvulling van de inzetvoorraden (inclusief achterstanden vanuit het verleden) is, onder het paraplubegrip «Aanvulling Inzetvoorraden», sinds 2016 een bedrag tussen M€ 1.000 – M€ 2.500 vrijgemaakt. Munitie en de overige operationele assortimenten worden hiermee de komende jaren op norm gebracht voor de Tweede Hoofdtak.

**20**

**In hoeverre is het investeringsprogramma al in gevaar nu er, na de € 700 miljoen die weggehaald is voor het vastgoed, nog eens € 100 miljoen weggehaald wordt en er bovendien sprake lijkt van een structureel probleem van grote achterstanden in onderhoud bij materieel en infrastructuur, die tijd en geld kosten om op te lossen? Hoe anders is dit op te lossen dan met méér geld voor Defensie?**

In de 2e suppletoire begroting is € 100 miljoen overgeheveld van het investeringsprogramma naar de exploitatie. Om het investeringsprogramma niet in gevaar te brengen zullen deze middelen in principe de komende jaren weer worden toegevoegd aan de investeringsmiddelen. Hierover zal bij de 1e suppletoire begroting 2020 worden besloten. In hoeverre het tekort bij de instandhouding en gereedstelling structureel is, is op dit moment nog niet bekend en wordt onderzocht. Zie hiervoor ook het antwoord op vraag 12.

**21**

**Wat is de reden dat € 75,5 aan de Defensiebegroting wordt toegevoegd om «de betrouwbaarheid en continuïteit van de**

**digitale veiligheid te waarborgen»? Welke analyse ligt hieraan ten grondslag? Waar zal dit geld concreet aan worden uitgegeven?**

**22**

**Worden (delen van) de € 75,5 miljoen ten behoeve van digitale veiligheid toegevoegd aan de budgetten van het Defensie Cyber Commando en/of de MIVD? Zo ja, hoeveel extra budget betekent dit per organisatie?**

**23**

**Is de € 75,5 miljoen die aan de Defensiebegroting wordt toegevoegd structureel of incidenteel?**

**24**

**Is (een deel van) de € 75,5 miljoen die aan de Defensiebegroting wordt toegevoegd bedoeld voor het (doorzetten of stopzetten van) het programma Grensverleggende IT (GrIT)? Zo ja, welk deel?**

**25**

**Indien de toegevoegde € 75,5 miljoen voor digitale veiligheid structureel geld betreft, waarom heeft u er dan voor gekozen dit niet per begroting van 2020 te regelen? Verwacht u dit bedrag nog in 2019 te kunnen besteden?**

**29**

**Wat zijn de onvoorziene kosten op het terrein van digitale veiligheid waar in de Najaarsnota € 75,5 miljoen voor beschikbaar wordt gesteld?**

**30**

**Zal Defensie de € 75,5 miljoen voor digitale veiligheid nog in 2019 uitgeven? Voor welke defensieprojecten is het geld voor digitale veiligheid bestemd?**

**36**

**Voor welk doel is de toevoeging van de € 75,5 miljoen voor digitale veiligheid precies bedoeld? Waar kan bij de verantwoording in mei worden teruggezien welke problemen zijn opgelost?**

**45**

**Wat behelzen de onvoorziene kosten ten bate van «betrouwbaarheid en continuïteit van de digitale veiligheid», waarvoor 75,5 miljoen euro beschikbaar moest worden gesteld in de najaarsnota 2019?**

Om de betrouwbaarheid van de digitale samenleving te waarborgen zijn bij de Najaarsnota extra middelen toegevoegd aan de defensiebegroting en de begroting van Binnenlandse zaken. De € 75,5 miljoen wordt toegevoegd aan het investeringsbudget van Defensie. Gezien het geheime karakter van deze uitgaven, kan ik in het openbaar niet nader ingaan op de wijze van besteding van deze middelen. Ditzelfde geldt voor de besteding van de WIV gerelateerde middelen die voor operationele doeleinden aan beide diensten beschikbaar zijn gesteld. Voor wat betreft het bestedingsmoment wordt ernaar gestreefd de middelen in 2019 tot besteding te laten komen, maar het is aannemelijk dat dit niet gerealiseerd zal worden. In aanvulling op hetgeen in de Najaarsnota staat vermeld zijn de aan de begroting van de diensten toegevoegde middelen van € 5 miljoen bestemd voor operationele doeleinden.

**26**

**Voor welke concrete zaken wordt de € 12,6 miljoen, die is toegevoegd aan de Defensiebegroting, in het kader van crisisbeheersing en versterking maritieme grenzen van het Caribisch gebied ingezet? Wordt een deel van dit geld gebruikt om de search en rescue capaciteit in de wateren rond de ABC-eilanden te vergroten? Zo ja, welk deel? Zo nee, waarom niet?**

Zie ook beantwoording vraag 34 en 35. Deze middelen worden niet ingezet om de *Search and Rescue* (SAR) capaciteit te vergroten. In het

Jaarplan 2020 Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch gebied wordt aangegeven hoe de Kustwacht werkt aan het optimaliseren van de taakuitvoering. Dit betreft onder meer het versterken van de samenwerking met lokale en internationale ketenpartners, het in stand houden en vernieuwen van varend en vliegend materieel (binnen financiële kaders) en het inrichten van een adequate informatiehuishouding. Het jaarplan ontvangt uw Kamer in het eerste kwartaal van 2020.

**27**

**Waarom is het internationale samenwerkingsverband voor het onderhoud van de M-fregatten gestopt? Waarom levert dit Nederland geld op?**

**28**

**Zijn er consequenties van het stopzetten van de internationale samenwerking bij het onderhoud van de M-fregatten, bijvoorbeeld voor de kosten van het onderhoud of voor de verwerving van de nieuwe M-fregatten? Zo ja, welke?**

**31**

**Welk internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten is beëindigd en met welk(e) land(en)?**

**32**

**Wat zijn de consequenties van het beëindigen van het internationaal samenwerkingsverband voor het toekomstige onderhoud en de kosten daarvan?**

**33**

**Heeft het beëindigen van het internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten consequenties voor het project Vervanging M-fregatten? Zo ja, welke?**

**38**

**Is er iets veranderd in de tijdsplanning voor de vervanging van de M-fregatten? Zo ja, wat?**

**39**

**Wat zijn de praktische en politieke gevolgen van het beëindigen van het internationaal samenwerkingsverband voor de M-fregatten?**

Het betreft hier een samenwerkingsovereenkomst voor de gezamenlijke aankoop van reservedelen «common pool» voor M-fregatten tussen Chili, België, Portugal en Nederland dat is beëindigd omdat de verwerving van de reservedelen is afgerond. Na de beëindiging van deze samenwerkingsovereenkomst resteerde een batig saldo dat ten gunste van de begroting is gebracht. De samenwerking wordt gecontinueerd vanuit die gezamenlijke voorraadpool. Dit is niet het enige samenwerkingsverband op het gebied van de M-fregatten, zo is er bijvoorbeeld een nog steeds lopende overeenkomst met België voor het gezamenlijke onderhoud aan de M-fregatten. Deze mutatie heeft geen gevolgen voor het project ter vervanging van de M-fregatten.

**29**

**Wat zijn de onvoorziene kosten op het terrein van digitale veiligheid waar in de Najaarsnota € 75,5 miljoen voor beschikbaar wordt gesteld?**

Zie antwoord bij vraag 21.

**30**

**Zal Defensie de € 75,5 miljoen voor digitale veiligheid nog in 2019 uitgeven? Voor welke defensieprojecten is het geld voor digitale veiligheid bestemd?**

Zie antwoord bij vraag 21.

**31**

**Welk internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten is beëindigd en met welk(e) land(en)?**

Zie antwoord bij vraag 27.

**32**

**Wat zijn de consequenties van het beëindigen van het internationaal samenwerkingsverband voor het toekomstige onderhoud en de kosten daarvan?**

Zie antwoord bij vraag 27.

**33**

**Heeft het beëindigen van het internationaal samenwerkingsverband voor onderhoud aan M-fregatten consequenties voor het project Vervanging M-fregatten? Zo ja, welke?**

Zie antwoord bij vraag 27.

**34**

**Kunt u toelichten waaruit de versterking van de maritieme grenzen van Aruba, Bonaire en Curaçao ter waarde van € 2,2 miljoen precies bestaat? Hoe lang duurt de uitvoering van deze werkzaamheden?**

De maatregelen voor versterking van de maritieme grenzen van Aruba, Bonaire en Curaçao betreffen de (versnelde) aanschaf van mobiele radars, geïntegreerd met een camerasysteem, de aanschaf van drones en het aanleggen van een botensteiger op Bonaire zodat ook daar een kustwachtvaartuig kan aanmeren. Deze maatregelen zijn er primair op gericht om de Kustwacht in het Caribisch gebied meer zicht te laten krijgen op aanlandplekken op de eilanden.

**35**

**Wat houden de maatregelen in het kader van crisisbeheersing binnen het Koninkrijk, ter waarde van € 10,4 miljoen, precies in?**

De ramp die zich na de orkanen Irma en Maria heeft voltrokken in het Caribisch gebied, heeft laten zien dat het van belang is dat het Koninkrijk voorbereid is op diverse crisisscenario's. Het kabinet trekt daarom extra middelen uit voor maatregelen met het oog op crisisbeheersing binnen het Koninkrijk. Over specifieke maatregelen in het kader van crisisbeheersing worden in het openbaar geen mededelingen gedaan.

**36**

**Voor welk doel is de toevoeging van de € 75,5 miljoen voor digitale veiligheid precies bedoeld? Waar kan bij de verantwoording in mei worden teruggezien welke problemen zijn opgelost?**

Zie antwoord bij vraag 21.

**37**

**Kunt u uiteenzetten waarom de post geheime uitgaven die aan missies zijn gerelateerd zo plotseling € 8 miljoen euro hoger uitviel dan vorig jaar begroot? Waaraan is dat precies besteed? Waarom is daarvan € 7,9 miljoen euro gebruikt uit de post crisisbeheersingsoperaties? Waaruit is het overige geld gebruikt?**

Zie antwoord bij vraag 6.

**38**

**Is er iets veranderd in de tijdsplanning voor de vervanging van de M-fregatten? Zo ja, wat?**

Zie antwoord bij vraag 27.



**39**

**Wat zijn de praktische en politieke gevolgen van het beëindigen van het internationaal samenwerkingsverband voor de M-fregatten?**

Zie antwoord bij vraag 27.

**40**

**Waarom is het project Defensie Operationeel Kledingsysteem vertraagd en wat zijn de gevolgen daarvan? Hoe draagt dit bij aan de voortdurende problemen op het gebied van kleding en uitrusting, zoals deze door het personeel ervaren worden?**

Het project DOKS zorgt voor een nieuw gevechtskledingsysteem en helmen en draagt bij aan het verder verbeteren van de kwaliteit van de kleding voor Nederlandse militairen. Om dit doel te bereiken wordt het project uitgevoerd met de kortst mogelijke doorlooptijd zonder afbreuk te doen aan de zorgvuldigheid. Daarbij kunnen echter altijd verstoringen optreden. Het project DOKS is vertraagd vanwege een kort geding dat is aangespannen naar aanleiding van de leveranciersselectie en omdat de offertetermijn met vier weken moest worden verlengd (zie Kamerstuk 27 830, nr. 292). Als gevolg van de vertraging is het aangaan van de financiële verplichting van 2019 naar 2020 verschoven. Door de vertraging zal de interim--periode langer duren. Uiteraard wordt aan al het personeel dat op uitzending gaat adequate kleding geleverd.

**41**

**Heeft de toekenning van valutacompensatie consequenties gehad voor de investeringsplanning? Zo ja, welke consequenties voor welke projecten?**

**43**

**Uit welke middelen is de valutacompensatie van € 158,5 miljoen voor het project F-35 en de valutacompensatie voor andere projecten gefinancierd, aangezien dit hoger is dan wat in de valutarreserve beschikbaar was, te weten € 46,4 miljoen?**

**44**

**Hoeveel valutacompensatie is in 2019 in totaal toegevoegd aan de budgetten voor andere projecten dan het project Verwerving F-35? Heeft de toekenning van valutacompensatie consequenties gehad voor de investeringsplanning? Zo ja, welke consequenties voor welke projecten?**

De Defensiebegroting kent een geraamde valutategenvaller voor de planperiode van 15 jaar van in totaal € 250 miljoen door een ongunstige ontwikkeling van de dollarkoers. Van deze totale valutategenvaller gaat € 158,5 miljoen zich voordoen bij het project Verwerving F-35. De reserve voor valutaschommelingen, die voor alle investeringsprojecten op de Defensiebegroting beschikbaar is, bedroeg € 138 miljoen. De reserve was niet voldoende om alle valutaschommelingen op de Defensiebegroting, met een totaal van € 250 miljoen, te compenseren en is volledig uitgeput. Onder meer een deel van de prijsbijstelling en herschikkingen binnen het investeringsplan zijn gebruikt om de valutategenvaller op te vangen. Het kabinet onderzoekt op welke manier de schokbestendigheid van de Defensiebegroting tegen valutaschommelingen kan worden vergroot.

**42**

**Kunt u schematisch aangeven voor welke materieelprojecten de compensatie voor valutaschommelingen is verhoogd en met hoeveel geld? Hoe worden deze additionele kosten gedekt?**

De projecten die afhankelijk zijn van de dollarkoers en waarvan het risico op valutaschommelingen nog niet is afgedekt met valutatermijncontracten zijn aangepast aan de nieuwe dollarkoersen. De projecten met de

grootste valutacorrecties zijn de F-35 (€ 158,5 miljoen), ESSM block 2 (€ 19,5 miljoen) en Male UAV (€ 8,5 miljoen). Zie verder antwoord 41.

**43**

**Uit welke middelen is de valutacompensatie van € 158,5 miljoen voor het project F-35 en de valutacompensatie voor andere projecten gefinancierd, aangezien dit hoger is dan wat in de valutareserve beschikbaar was, te weten € 46,4 miljoen?**

**44**

**Hoeveel valutacompensatie is in 2019 in totaal toegevoegd aan de budgetten voor andere projecten dan het project Verwerving F-35? Heeft de toekenning van valutacompensatie consequenties gehad voor de investeringsplanning? Zo ja, welke consequenties voor welke projecten?**

Zie antwoord bij vraag 41.

**45**

**Wat behelzen de onvoorziene kosten ten bate van «betrouwbaarheid en continuïteit van de digitale veiligheid», waarvoor 75,5 miljoen euro beschikbaar moest worden gesteld in de najaarsnota 2019?**

Zie antwoord bij vraag 21.

**46**

**Wanneer wordt de valutareserve, die nu uitgeput is, weer aangevuld? Indien dit nog niet voorzien is, hoe verhoudt zich dit tot de ambitie uit het regeerakkoord om de voorspelbaarheid en schokbestendigheid van de Defensiematerieelbegroting te vergroten, zoals een specifieke prijsindex of een structurele oplossing voor valutaschommelingen?**

Het kabinet heeft in 2016 eenmalig € 40 miljoen vrijgemaakt om een reservering voor valutaschommelingen binnen de Defensiebegroting aan te leggen. Wisselkoerstegenvallers worden vanuit deze reservering gedekt, wisselkoersmeevallers komen ten gunste van deze reservering. De valutareserve wordt dus aangevuld als de dollarkoers zich positief ontwikkelt (zoals in 2018). Het kabinet onderzoekt op welke manier de schokbestendigheid van de Defensiebegroting tegen valutaschommelingen verder kan worden vergroot. Zie ook de antwoorden op de vragen 41, 43 en 44.

**47**

**Kunt u nader ingaan op de overheveling van budget bij CLAS als gevolg van de lage vullingsgraad naar uitgaven voor instandhouding en materieel? Waarom gaat dit geld niet naar inzet van reservisten? Waar elders is sprake van onderuitputting bij personeelsuitgaven en hoe wordt dit ingezet?**

De overheveling van budget bij CLAS naar uitgaven voor instandhouding en materieel is het gevolg van het hogere verbruik dan gepland in 2019 voor instandhouding van landgebonden systemen door het Materieel Logistiek Commando. De lage vullingsgraad heeft daarnaast ook geleid tot herallocatie binnen het formatiebudget CLAS naar extra uitgaven voor inhuur, binding- en wervingsmaatregelen en reservisten in 2019.

**48**

**Welke gevolgen heeft het te laag inschatten van het initiële budget voor munitie – en het feit dat het niet langer mogelijk is om de levensduur van een deel van de oude voorraad te verlengen – voor oefeningen en trainingen de komende tijd, gelet ook op bestel- en levertijden voor munitie? Hoeveel oefeningen**

**kunnen er niet doorgaan en welke gevolgen heeft dit voor het herstel van de basisgereedheid?**

Door de aangescherpte veiligheidseisen worden meer artikelen in de munitievoorraad afgekeurd, hierdoor wordt ingeteerd op de voorraden. Het tekort kan niet volledig met Levensduur Verlengend Onderzoek (LVO) worden gecompenseerd. De gevolgen van de verminderde beschikbaarheid van munitie voor Opleiden & Trainen (O&T), inclusief de vervangingsnoodzaak voor afgekeurde munitie, worden nog in beeld gebracht. Hoewel de tekorten afgelopen jaar hebben geleid tot minder beschikbare munitie voor O&T heeft dit vooralsnog niet geleid tot het schrappen van oefeningen, mede omdat voor de realisatie van de oefendoelstellingen alternatieven zijn gebruikt, zoals gebruik van types munitie die wel beschikbaar waren. Ook in de nabije toekomst wordt mede op basis van actuele ontwikkelingen in de munitievoorraad telkens een besluit genomen over de invulling van oefeningen.